AFGHAN GERMAN ONLINE
http://www.afghan-german.com
http://www.afghan-german.de
افغان جرمن آنلاین

مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد.

عبدالباري جهاني ۲۰۲۰/۰۹/۱۳

شاه شجاع، امير دوست محمد خان او برتانيه

شپږ ديرشمه برخه

دريم فصل

په دې ترون کې راغلي وه چې انګرېزان تر پسرلي پوري په کابل کې پاتې کېدلای سي. شاه شجاع به د پاچا په حيث منل کيږي او د وزارت مقام به اکبرخان ته ورکول کيږي او د ده په کورنۍ کې به ميراثي کيږي. اکبرخان ته به له کاله څلور لکه روپۍ تنخوا ورکوله کيږي او دغه راز به دېرش لکه روپۍ مخکې له مخکې اضافه ورته منلي کيږي. محمدصادق خان وويل چې موږ به انګرېزانو ته، په بدل کې، د امين الله خان لوګري سر راوړو. مکناټن دا پېشنهاد ونه مانه او ورته وې ويل چې نه دی او د ده حکومت د وينو په بدل کې د پيسو پاليسي لري او نه يې منلای سي. مکناټن وويل چې که امين الله خان انګرېزانو ته بندي په لاس ورکړه سي دا به بهتره وي. محمدصادق او سرورخان مکناټن ته اطمينان ورکړ چې سردار اکبرخان به پر قول ودريږي او هغه ځکه له انګرېزانو سره همکاری کولو ته مجبور دی چې پلار او د خپلې کورنۍ ډېر غړي يې د انګرېزانو په لاس کې دي.

باقي پاته موافقتنامه، مکناټن په خپل قلم، په فارسي ژبه ورسره ومنله او لاسليک يې کړه. هيات رخصت سو او کپتان سکينر هم ورسره ولاړ. د ډسمبر پر ديرويشتمه، چې له غازيانو سره د کتلو او وروستی فيصلې ورځ وه، مکناټن هم ناکراره او هم خوشاله وو. پر سبا ناري باندي يې کپتان لارنس، کپتان ميکينزي او کپتان ټريوور ته د تېري شپې د موافقې په باب بيان وکړ او کپتان ميکينزي ورته وويل چې دا دسيسه ده. مکناټن ورته وويل چې دسيسه يې بولی ما يوازي ور پرېږدی. زه يې تر عهده وتلای سم.

کله چې مکناټن جنرال الفينسټون ته اطلاع ورکړه چې نن به له مشرانو سره خبري وکړي هغه هم ورته وويل چې چنداني يې زړه ته نه لوېږي چې ښه نتيجه به ترلاسه کړي او فکر کوي چې غدر به ورسره وسي. جنرال شيلټن ليکي چې ماته وويل سوه چې د امين الله خان لوګري د نيولو لپاره تياری وکړي او دوې ټولی عسکر راسره واخلم. په دغه وخت کې د مکناټن پيغام را ورسېدی چې له سردارمحمداکبرخان سره د خبرو لپاره ورسره ملګری سم. زه په دغه وخت کې، له نېکه مرغه، مصروف سوم کنه زه به هم د مکناټن په سرنوشت اخته سوی وای.

مکناټن د ګارنيزون له پوځي مقاماتوڅخه وغوښتل چې دوي ټولی عسکر تيار سی کړي. که چيري اکبرخان په خپل قول کې صادق وو نو له دې عسکرو څخه به د امين الله خان د نيولو لپاره کار واخيستل سي او که چيري اکبرخان د ده د نيولو يا وژلو هڅه وکړه نو دا عسکر به له ده سره د مرستي او ژغورلو لپاره تيار وي.

د سلطان جان او محمدصادق خان سکرتر ميرزا خداياد، چې د محمدشاه خان او سردار اکبرخان په پټه غونډه کې حاضر وو، د ډسمبر پر ديرويشتمه سهار موهن لال ته اطلاع ورکړه. موهن لال سمدستي مکناټن ته د خپل سړي قربان علي په لاس پيغام واستاوه او هغه په داسي وخت کې ور ورسېدی چې مکناټن له خپلوملګرو سره د مجلس خواته روان وو. کله چې مکناټن پيغام ولووست نو رنګ يې بدل سو؛ خو په دې وخت کې يې غونډی ته له تللو پرته بله هيڅ چاره نه درلوده. ګواکي ډېر ناوخته وو. (موهن لال ص ص ۴۲۱-۲۲)

د غرمي پر مهال، مکناټن، لارنس، ميکينزي او ټريوور، له څو تنو سپرو سره، په خپل بدشګونه سفر روان سول. مکناټن پخپله هم منله چې دا يو خطرناک اقدام دی مګر ويل يې چې ښه نتيجه ورکړي نو بيا د خطر په منلو ارزي. ده خپلو ملګرو ته وويل چې تر دغه اوسني ژوند خو مې زر ځله مرګ بهتر دی. (کې ص ۱۵۳)

لارنس وايی ما له ليري وليدل چې د کنفرانس له ميدان سره خلک له ټوپکو او تورو سره تيار ولاړ دي. ما وليدل چې زموږ محافظين درک نه لري. يوه صاحب منصب ته مې وويل چې ژر د مکناټن د ساتلو لپاره قوه د باندي را وباسی. مکناټن هم وويل عجيبه خبره ده چې په دغه راز حساس وخت کې جنرال الفينسټون او جنرال شيلټن دواړه بېکاره ناست دي او زموږ په غم کې نه دي. ماته مکناټن وويل چې سمدستي کپتان ګبيټ او شيلټن ته خبر ورکړي چې هم زموږ ساتنه وکړي او هم په خبرو کې برخه راسره واخلي. لارنس وايي مکناټن ماته وويل چې د کنفرانس له پای ته رسېدلو سره بايد بالاحصار ته ولاړ سم او شاه شجاع ته خبر ورکړم او هيله يې څرګنده کړه چې کنفرانس به سم مخته ولاړ سي ځکه چې ده محمداکبر خان خپل طرف ته را اړولی دی.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رالېږلو مخکې په ځير و لولئ

لارنس وايي په مجلس کې محمداکبرخان، سلطان جان او محمدشاه خان غلجي او نور غلجي مشران حاضر ول. ما مکناټن ته وويل چي له اکبرخان څخه هيله وکړي چي وسله وال سړي ليري کړي ځکه چي دا خصوصي مجلس دی. اکبرخان وويل چي موږ ټول په يوه کښتۍ کې ناست يو دلته خصوصي خبري نسته؛ ته مه وارخطا کېږه. دی وايي خبري ايله پيل سوي وې چي يوه سړي زما له کمربند څخه توپنچه کش کړه او هغه بل مي توره راڅخه واخيستله. محمدشاه خان غلجي له مځکي څخه پورته کړم او ويل يې که ژوند دربانډي ګران دی نو زما سره راځه. چي شاته مي وکتل مکناټن مي وليدی چي سر يې کښته دی او زورونه وهي او اکبرخان ټينګ نيولی دی. ټريوور او ميکينزي هم په دغه حال کي ول. زه پوه سوم چي مقاومت بې فايدې دی نو مي محمدشاه خان ته وويل پر هره خوا چي ځي درځه. په همدغه وخت کي مي په وسلو سمبال افغانان وليدل چي ناري يې وهلې پرېږده چي موږيې قرباني کړو. د محمدشاه خان ملګرو زه په ډېر زحمت وساتلم. زه د محمدشاه خان سره پر آس سپور سوم او هغه مي ټينګ نيولی وو. افغانانو تر ډېره وخته را پسي ځغستل او که يې ډز راباندې کړی وای کار مي تمام وو. عجيبه خوا دا ده چي دا ټول د محمدشاه خان ملګري ول او د توپک ډز يې ځکه نه کاوه چي ويل يې هسي نه خپل مشر وولي. دوی زه د توپک په قنداقونو وهلم او پر محمدشاه خان يې ناري وهلې چي وغورځوه کافر! ولي دا لعنتي ژغوري! پرېږده چي موږ د دې کافر ويني تويي کړو!
په دغه حال کي د محمدشاه خان قلا ته ورسېدلو. د خان محافظين د قلا د دروازې په مخ کي ولاړ ول؛ موږ ته يې لاره راکړه او د نورو پر مخ يې دروازه وتړله. زما خپل خدای وژغورلم خو زما ملګری ټريوور زما په څېر خوشبخته نه وو. هغه زما په څېر، د يوه بل مشر تر شا پر آس باندې سپور سوی وو مګر آس ښوييدلی وو او افغانان باندي را رسېدلي او ټوټي ټوټي کړی يې وو. زه يې يوې تياري کوټې ته، چي يوازې د يوې وړې کړکۍ څخه رڼا ورته راتله، بوتلم. ټول بدن مي شين وو مګر نور نو ټپي سوی نه وم. يو ګړی وروسته دروازه خلاصه سوه او يوه سړي د خان په غوږ کي څه وويل. خان سمدستي ووت او بيرته راغی او ميکنزي يې ورسره راووست. زه د هغه وخت د خوشالي بيان نه سم کولای چي خپل يو ملګری مي ژوندی وليدی او نور نو د مکناټن او ټريوور غم را سره پيدا سو. هغه آس چي ميکنزيورباندي سپور وو، د دروازې په خوله کي غوزار سوی وو. افغانان پسي را رسېدلي ول خو هغه مشر چي دی يې ورسره را اخيستی وو، پر ميکنزي باندي ځان اچولی او ټول هغه وارونه چي پر ميکنزي به کېدل پر هغه مشر باندي سوي وه. موږ دواړه په هغه تياره خونه کي کښېنستلو؛ مګر دباندي خلک ډېر ژر خبر سول چي موږ دلته پټ يو او د کړکۍ څخه دباندي يې ښکنځل راته کول. يو سړي له کړکۍ څخه يو پرې سوی لاس را ښکاره کړ، چي زما په اټکل به د کوم اروپايي لاس وو، او راته وې ويل چي ستاسي به هم دغه حال وي. يو ګړی وروسته څو نور مشران راغلل او موږ ته يې اطمينان راکړ چي هيڅوک به غرض راسره ونه کړي. ما له هغوی څخه د مکناټن او ټريوور په باره کي پوښتنه وکړه دوی راته وويل چي هغوی دواړه ژوندي دي. (لارنس ص ص ۱۱۹-۱۲۱)
لارنس وايي موږ يې په نيمه شپه کي د اکبرخان کورته روان کړو. اکبرخان د دې پيښي له امله سخت خواشينی وو. کپتان سکينر مو هم د هغه په کور کي وليدی او هغه راته وويل چي مکناټن او ټريوور دواړه وژل سوي دي.
سرجان کي د لارډ آکليند څخه د وروسته مقرر سوي ګورنرجنرال لارډ ايلينبرا د دې فيصلي هرکلی کړی دی چي په پوځ کي يې، د تل لپاره، د سياسي استازيتوب مقام ختم کړ. دی په افغانستان کي د انګريزي پوځ د ناکامه کېدلو ډېر لوی علت د مکناټن د سياسي دفتر، تر حد زيات قدرت، بولي چي له ټولو يې د کار او اقدام کولو صلاحيتونه سلب کړي وه او پخپله يو بېکاره سړی وو چي د هيڅ کار لپاره جوړ نه وو.« دی ډېر خودبين، مغرور، ناپوه او ډېر بې احساسه شخصيت وو. بس يو څو توري فارسي يې زده کړي وه او په دغه وسيله يې له لوړو مقاماتو سره تماسونه ټينګ کړل او ځانته يې په سياسي دفتر کي ځای پيدا کړ. کومي وظيفي چي ده ته وسپارلي سوې د يوې وړتيا يې هم نه درلوده او په ده چي کوم اعتماد وسو له هغه اعتماد څخه يې په پراخه پيمانه بده استفاده وکړه. په هغه اندازه چي د ده ادعاوي مسخره او مضحکي وې په هغه اندازه يې اشتباهاتو تاوانونه ورسول. ده فکر کاوه چي ډيپلوماسي بربټونه پرېښودل او چارزانو کښېناستل دي. تمامه ورځ يې د دربار خبري کولې؛ څو تنه سپاره به ورپسي ول؛ هر وخت به يې د پاچا يوه مخالف قومي مشر ته وعدې ورکولې او يوه به يې هم نه پوره کول. مګر دا لا هم د ده د ژوند يو څه سمي برخي دي او هغه بل اړخ يې تر دې هم تاريک دی. دی به کله کله داسي وو لکه وحشي پړانګ او په دې پسي به ګرځېدی چي څوک وداړي. افغاني مېرمني به يې سرتوري کړي او اشراف به يې تر ږېرو راکشول. مشران به يې کنفرانس ته را وبلل او سبا به يې ټولي هغه وعدې چي پرون يې کړي وې ماتي کړې. سرداران يې په توپونو کي الوزول او پر ډله ايزو قتلونو به يې سترګي پټولې. ورونه به يې د رشوت په زور د ورونو سره مخالف کول او پلرونه به يې زامنو ته لمسول. خروړي سپي به يې ساتلي وه او بېګناه کليوال به يې په داړل او وېرول. جوماتونو او ملايانو ته به يې سپکاوی کاوه او قرآن به يې تر پښو لاندي کاوه. خلاصه دا چي هر هغه جنايت يې کاوه چي د ده بېرحمی او شهوت پرستی يې ايجاب کاوه. داسي جنايت او پستي نه وه چي دې سياسي استازو نه کول. داسي تېری او بد عمل نه وو چي دوی په هغه معتاد نه وه او داسي جنايت نه وو چي دوی مخ ورڅخه اړولی وای.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په ځير و لولئ

د دوی د دې جنایتونو په باب په مطبوعاتو کې لیکني کېدلې خو ایله د افغان او انګلیس له لومړي جنګ څخه وروسته توجه ورته وسوه. » (کې ص ص ۳۴۷-۴۸)

کې وایي چې دواړه انګرېزي افسران لارنس او میکینزي د قومي مشرانو د کوښښونو په نتیجه کې له مرګه وژغورل سول. او د میکینزي له قوله لیکي چې زه باید د اکبرخان په برخه کې دونه انصاف وکړم چې کله دی پوه سو چې غازیان ما وژني توره یې را وایستله او زه یې په پوره مړانه وساتلم. یوه بل تن او میرزا بهاءالدین خان زه دېوال ته پوري وهلم او هغه وارونه چې پر ما باندي کېدل هغوی ته یې خپل ځانونه سپر کړي وه. خو پر محمداکبر خان باندي خپل غرور غلبه وکړه؛ ماته یې مخ را واړاوه او څو ځله یې راته وویل« شما مُلک ما را میګیرید » د میکنزی او لارنس سره د اکبرخان او د نورو مشرانو له سلوک سره سړی داسي اټکل کولای سي چې د مکناټن د وژلو لپاره مخکې پلان نه وو جوړ سوی. البته اکبرخان او امین الله خان د هغه د نیولو پلان جوړ کړی وو. (کې ص ص ۱۸۱-۱۸۲)

د ډسمبر له څلېرویشتمي څخه د انګرېزي پوځ مشرتوب مېجر پوټینجر ته وسپارل سو. یوه ورځ وروسته د افغانانو له خوا لیکل سوی تړون انګرېزانو ته وړاندي سو چې تړون نه بلکه یو تسلیم خط وو او انګرېزانو یې د هیڅ مادې د تعدیلولو او ردولو توان نه درلود. په دې تړون کې له انګرېزانو څخه د یرغملو له غوښتلو څخه نیولې د خزانې او وسلو تر تسلیمولو پوري ټولي داسي مادې راغلي وې چې د انګرېزانو لپاره یې یوازي د سپکاوی حیثیت درلود. د جنوري پر لومړۍ نېټه یې لا یو بل تړون ورته راووړ چې تر لومړي تړون یې هم شرایط سخت کړي او له انګرېزانو سره یې فقط دا ژمنه کړې وه چې دوه تنه سرداران به د سیکهانو تر قلمرو پوري ورسره ملګري کیږي او انګرېزان به یوه ورځ وروسته له هغه چې د مالونو د وړلو لپاره یې څاروي ورته برابر سي د پېښور پر لور حرکت کوي.

شاه شجاع او قومي مشرانو پر یوه بل هیڅ ډول اعتماد نه درلود او باید چې نه یې وای درلودلی. قومي مشرانو او اولسونو د انګرېزانو پر ضد پاڅون کړی وو او شاه شجاع د هغوی په لاس کښېنولی سوی سړی وو. پخپله د خانانو او قومي مشرانو ترمنځ هم اتفاق نه وو موجود او دا معلومه نه وه چې د انګرېزانو له وتلو وروسته به مشرتوب او قدرت چاته سپارل کیږي. شیعه مشران د انګرېزانو طرفدار ول. امین الله خان له شاه شجاع سره نیژدې اړیکې درلودل. نواب زمان خان، د پاڅون په سر کې، د پاچا او امیرالمومنین په حیث ټاکل سوی او لا یې هم مشرتوب خپل حق باله. اکبرخان او محمدشاه حان غلجی سره ملګري ول او هم د شاه شجاع او هم د نواب زمان خان سره مخالف ول. میرحاجي، چې روحاني مشر وو او په کوهستانیانو کې یې ډېر زیات نفوذ درلود، د هر هغه چاسره چې قدرت به یې زیات وو ملګری کېدی. په دې توګه، له ټولو هوښیارو قومي مشرانو او د ښار له سوداګرو سره دا اندېښنه موجوده وه چې که انګرېزان ووزي قدرت به چاته رسیږي. ایري، د انګرېزي پوځ له وتلو څخه یوه ورځ مخکې، د جنوري پر پنځمه لیکي:

« تر دغه ګړي پوري لا چنداني د کار درک معلوم نه دی. مشرانو، د مختلفو دلایلو له مخي، زموږ د وتلو کار له یوې ورځي بلي ته ځنډولی دی. موافقه پر دې سوې وه چې نواب جبارخان به له دوو زرو سړیو سره، چې تنخوا به ورکوله کیږي، موږ بدرګه کوي.

داسي ښکاري چې مشرانو، تر وروستی شېبې پوري زموږ د وتلو په برخه کې شک درلود. له ډېرو سره دا اندېښنه وه چې که موږ له کابل څخه حرکت وکړ نو داخلي جنګ به پیل سي ځکه یې نو زموږ د وتلو کار ځنډاوه. اکبرخان پرله پسې کوښښونه کول چې هندوستانیان زموږ له پوځ څخه بېل کړي او تېښتي ته یې تشویق کړي. زموږ ډېرو دوستانو راته وویل چې د مشرانو په وعدو مه غولېږی؛ ځکه چې هغوی ټولو په خپلو کې زموږ د بربادۍ فیصله کړې ده. شاه شجاع څو ځله پیغامونه را ولېږل او سوګندونه یې یاد کړل چې موږ ته تباهي ګوري. کله چې یې ولیدل چې موږ پر خپله فیصله ټینګ ولاړ یو نو د مکناټن مېرمني ته یې زاری وکړې چې له ده سره په بالاحصار کې پاته سي. شاه شجاع جنرال انتي کویل ته، چې د ده د قواووقومانده یې پر غاړه وه، زارۍ وکړې او هغه ته یې وویل چې ده خو فکر کاوه چې دا قوه د ده د ساتلو لپاره ده او دادی اوس، د ضرورت په وخت کې، دی یوازي پرېږدي. خو جنرال او د هغه د جنګ شورا فیصله کړې وه چې باید زموږ سره یو ځای ووزي او هغسي یې هم وکړه. (ایرې ص ص ۲۰۷-۲۰۸)

نواب زمان خان، چې انګرېزانو یې په وفاداري باور درلود، پوټینجر ته خبرداری ورکړ چې تر څو پوري هغه مشران چې ستاسي سره یې د ملګرتوب ژمنه کړې ده، درسره ملګري نه وي باید حرکت ونه کړی. البته دا وخت کار له کاره تېر وو او پوځ حرکت پیل کړی وو. زمان خان وعده وکړه چې دی به د پوځ په ساتلو کې برخه واخلي. ده خپله وعده پر ځای کړه خو د ایله جاري خلکو کنټرولول د ده په وس کې نه وو. (ایکسپیډیشن ص ۳۷۶)

لکه څرنګه چې انتظار یې ایستل کېدی، د انګرېزانو پر پوځ باندي حمله له لومړیو شېبو څخه پیل سوه. او هره شېبه حملې سختېدلې. کابل ته نیژدې، د خوردکابل په دره کې، چې د انګرېزي پوځ لومړی منزل وو، هم د غازیانو د حملو او د سختي یخنی له امله دونه درانه تلفات ورسېدل چې په هر حساب مبالغه معلومیږي. یوازي د خوردکابل په دره کې درې زره عسکر او د کمپ خدمه یا د یخنی، یا د ډزو او یا د غازیانو د تورو قرباني سول. اکبرخان له لومړۍ

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

ورځي د انګرېزانو پوځ ته وويل چې دی د هغوی د ساتنې لپاره ټول کوښښ کوي مګر له غازيانو څخه يې ساتل په وس پوره نه دي.
موهن لال، څو ځله، پوتينجر ته خبرداری ورکړ چې د مشرانو په وعدو ونه غولېږي او په وروستي ياداشت کې يې ورته وليکل چې ملا احمدخان کپتان جانسن ته ويلي دي چې اکبرخان سوګند ياد کړی دی چې د انګرېزانو ښځې به تر هغه وخته پورې ورڅخه وګرځوی چې د ده مېرمنې او کورنی کابل ته رسېدلي نه وي. او د انګرېزانو ټول پوځ به تباه کړي او يوازې يو سړی به ژوندی پرېږدي چې جلال آباد ته ورسيږي او خپلو ملګرو ته د ټول پوځ د تباهی کيسه وکړي. (کې ص ۱۸۷)
که اکبرخان ريښتيا هم دا خبره کړې وي نو لکه څرنګه چې ده غوښتل هغسې پېښه هم سوه او د انګرېزانو له ټول پوځ څخه يوازې ډاکټر براېډن زخمي زخمي جلال آباد ته ورسېدی او د جنرال سېل قوی ته يې د کابل د ټول پوځ د تباهی کيسه ورسوله. له کابل څخه تر جلال آباد پورې، په لاره کې، د انګرېزانو د پوځ د تباهی کيسې ډېرو هغو ليکوالانو کړې دي چې په دغه مرګاني سفر کې يې پخپله برخه درلودلې او ډېرو مورخينو او ليکوالانو د دغو ليکنو په استناد کتابونه او داستانونه ليکلي دي. دا به بهتره وي چې د دې تباهی داستان، د وزير اکبرخان له پېش بينی سره سم پخپله د ډاکټربراېډن له خولې واورو.

نوريا

عبدالباري جـهاني

شاه شجاع، امير دوست محمد خان او برتانيه, پنځه ديرشمه برخه

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولـئ